

Lagere verwachtingen van allochtone leerlingen bij zelfde prestatie

Leraren geven geen andere cijfers voor hetzelfde werk aan allochtone dan aan autochtone leerlingen. Wel hebben leraren lagere verwachtingen van allochtonen dan van even goed presterende autochtonen en hebben ze relatief ongunstige attitudes tegenover etnische minderheden in het algemeen. Dit kan allochtonen op een indirecte manier aanzetten tot slechtere schoolprestaties.

Allochtone leerlingen presteren gemiddeld slechter op school dan autochtonen. Het dichten van deze prestatiekloof is al sinds langere tijd een prioriteit van beleidsmakers.

Deels kan de kloof verklaard worden door achtergrondkenmerken zoals de thuistaal en het hebben van lageropgeleide ouders. Maar vaak wordt gesuggereerd dat ook discriminatie een rol kan spelen. Zo liet Dee (2004) bijvoorbeeld zien dat etnische minderheden slechter presteren op school wanneer hun leraar autochtoon is, dan wanneer hun leraar net als zichzelf allochtoon is. Een mogelijke oorzaak hiervan is dat autochtone leraren leerlingen uit etnische minderheden lagere cijfers geven voor hetzelfde werk. Het is belangrijk te onderzoeken of dit inderdaad zo is, aangezien de overgrote meerderheid van de allochtone leerlingen in Nederland autochtone leraren heeft. En het is niet waarschijnlijk dat dit de komende jaren zal veranderen. Discriminatie bij het geven van cijfers zou daarom wel eens een belangrijke rol bij de prestatiekloof kunnen spelen. Het ligt voor de hand te verwachten dat leraren werk van allochtonen anders beoordelen dan werk van autochtonen. Uit onderzoeken naar sollicitaties is immers ook bekend dat werkgevers allochtone kandidaten minder vaak uitnodigden dan autochtone kandidaten met precies dezelfde ervaringen en prestaties (Bertrand en Mullainathan, 2004). Bovendien is het beoordelen van bijvoorbeeld opstellen, net als het beoordelen van sollicitaties, een subjectief proces: een leraar telt niet alleen objectieve fouten, maar weegt ook subjectieve oordelen over zaken als stijl en begrijpelijkheid mee. Maar kunnen leraren wel helemaal vergeleken worden met werkgevers? Discrimineren zij net zo sterk bij het beoordelen van werk van leerlingen als werkgevers bij het beoordelen van cv's? En zijn er misschien nog andere manieren waarop autochtone leraren de prestaties van hun allochtone leerlingen kunnen beïnvloeden?

Er kunnen hier verschillende redenen voor zijn, waar het geven van lagere cijfers voor hetzelfde werk er slechts één van is. Allochtone leerlingen kunnen uit zichzelf anders gaan presteren als hun leraar een bepaalde etniciteit heeft. Een leraar die net als zichzelf allochtoon is, kan bijvoorbeeld als rolmodel dienen en zo tot betere prestaties stimuleren. Interessanter voor dit onderzoek is het omgekeerde: leraren die zich anders gedragen tegenover allochtone dan tegenover autochtone leerlingen en zo de prestaties van hun allochtone leerlingen beïnvloeden. Dit kan op een heel directe manier gebeuren. Dat is het geval als docenten aan allochtone leerlingen andere cijfers geven dan aan autochtonen bij exact dezelfde prestatie. Zo'n direct effect op de cijfers (directe cijfervertekening) kan komen omdat leraren zich laten beïnvloeden door algemene statistieken over allochtonen en autochtonen. Zo zouden zij kunnen denken dat het individuele allochtone kind dat voor hen zit het wel slecht zal doen op school, omdat statistieken laten zien dat allochtonen het nu eenmaal gemiddeld slechter doen op school. Als zij dan het werk van dat allochtone kind moeten beoordelen, dan kunnen zij hem een hoger cijfer geven dan ze aan een autochtoon zouden hebben gegeven, omdat de prestatie hun verwachtingen overtreft of om de leerling extra aan te moedigen. Aan de andere kant kunnen ze het allochtone kind juist lagere cijfers geven als de verwachtingen ertoe leiden dat ze de prestatie niet als goed herkennen. Stereotypes van allochtonen als slecht-presteerders en negatieve attitudes tegenover immigranten kunnen ertoe leiden dat leraren hun werk minder objectief beoordelen en lagere cijfers geven. In het algemeen zal dit onbewust en zonder opzet gebeuren. Een indirectere manier waarop autochtone leraren slechtere prestaties bij hun allochtone leerlingen kunnen veroorzaken is doordat zij allochtonen onbedoeld en op een subtiele manier anders behandelen in de klas. Dit kan gebeuren als gevolg van stereotypes, verwachtingen en attitudes die ze hebben ten opzichte van allochtonen. Leraren doen dan bijvoorbeeld minder vaak een beroep op allochtonen om vragen in de klas te beantwoorden (Casteel, 1998) of ze interpreteren een vraag gesteld door een allochtoon als een teken van onwetendheid, terwijl dezelfde vraag gesteld door een autochtoon geïnterpreteerd zou zijn als een teken van nieuwsgierigheid. Uiteindelijk bemerken leerlingen de stereotypes, verwachtingen en attitudes van hun leraar door zulke subtiele gedragsveranderingen en dit beïnvloedt hun motivatie, zelfvertrouwen en, uiteindelijk, hun schoolprestaties.

REYN VAN EWJK

Postdoctoraal onderzoeker
aan de Vrije Universiteit
Amsterdam

Andere prestaties bij autochtone dan bij allochtone leraar

Dee (2004) liet zien dat allochtone leerlingen anders presteren bij autochtone dan bij allochtone docenten.

Opzet experiment

Het gaat om een experiment waarbij 113 etnisch Nederlandse leraren elk tien korte opstellen beoordeelden, geschreven door elf jaar oude leerlingen. Zonder dat de leraren het wisten, waren de namen van de leerlingen veranderd, zodat het soms leek alsof de opstellen door etnisch Nederlandse leerlingen waren geschreven en soms alsof ze van etnisch Turkse of Marokkaanse leerlingen waren. De experimentele opzet maakt het mogelijk om te onderzoeken of leraren voor hetzelfde werk aan leerlingen uit etnische minderheden andere cijfers geven dan aan die uit een etnische meerderheid (de directe cijfervertekening). De opstellen, geschreven door leerlingen van twee basisscholen, hadden het onderwerp "Mijn beste vriend en ik". Dit onderwerp had als voordeel dat de naam van de leerling relatief vaak voorkwam in het opstel, gemiddeld 1,6 keer, en dat er ook een naam van een beste vriend werd genoemd, gemiddeld 5,3 keer per essay. Beide namen werden gemanipuleerd zodat ze ofwel beide allochtoon, ofwel beide autochtoon waren. Dit zorgde ervoor dat de docent de etniciteit niet over het hoofd kon zien. Dat de beste vriend van een allochtoon nu altijd ook allochtoon was en omgekeerd voor autochtonen reflecteert een realiteit wat betreft segregatie in Nederland: het gemiddelde allochtone kind gaat naar een school waar zeventig procent van alle leerlingen allochtoon is (Gijsberts, 2003). Het maakte voor de cijfers die leraren gaven voor een opstel niet uit of ze dachten dat het door een allochtoon of door een autochtoon geschreven was. Uit een regressie van cijfers op een dummy voor etniciteit, met opstel- en leraar-fixed effects, kwam naar voren dat allochtonen gemiddeld een cijfer kregen dat 0,015 punt lager was. Dit zeer kleine effect was verre van significant ($p = 0,79$). Er waren geen subgroepen van leraren die allochtonen lagere cijfers gaven voor hetzelfde werk, noch waren er groepen leraren die allochtonen hogere cijfers gaven voor hetzelfde werk. Deze resultaten betekenen dat één mogelijke manier waarop etniciteit de cijfers van leerlingen zou kunnen beïnvloeden, namelijk directe cijfervertekening, afvalt.

Verwachtingen

Nadat de leraren cijfers hadden gegeven, gaven zij ook een verwachting voor het middelbare schooltype dat de leerling die het opstel had geschreven aan zou kunnen. Verwachtingen die voor allochtone leerlingen lager zijn dan voor even goed schrijvende autochtonen, zijn een vorm van statistische discriminatie: informatie over de groep als geheel wordt dan gebruikt om ontbrekende informatie over een individu aan te vullen (Phelps, 1972). In dit geval zou een

**De kans dat
eenzelfde leraar
voor een
vergelijkbaar opstel
een havo-advies geeft,
was bijvoorbeeld
22 procent voor
autochtone leerlingen
en 18 procent
voor allochtone
leerlingen**

leraar dan vanwege de gemiddeld slechtere schoolcarrière van allochtonen concluderen dat een individueel allochtoon kind ook wel een minder hoog niveau vervolgonderwijs aan zal kunnen dan een autochtoon kind dat precies even goede opstellen schrijft. Het problematische hieraan is dat die lagere verwachtingen vaak onbedoeld naar de leerling worden gecommuniceerd. Dit werkt demotiverend en kan de leerling tot lagere prestaties aanzetten. Een allochtone leerling wordt hierdoor benadeeld ten opzichte van zijn even competente autochtone klasgenoot.

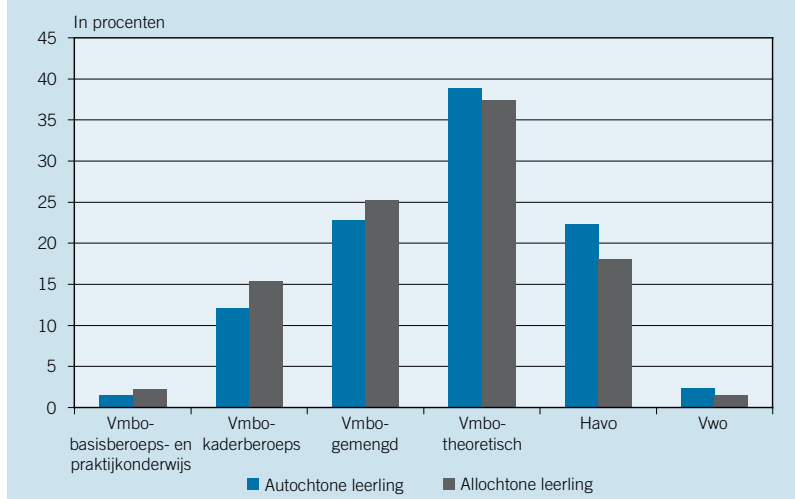
Het blijkt dat docenten iets lagere verwachtingen hebben voor wat betreft het vervolgonderwijs van allochtone leerlingen dan voor dat van even goed schrijvende autochtonen. Docenten mochten voor hun verwachting kiezen uit zeven schooltypen, van praktijkonderwijs en vmbo-basisberoepsgericht tot vwo. De twee eerstgenoemde categorieën werden, omdat praktijkonderwijs zelden als advies werd gegeven, samengenomen. Figuur 1 geeft de kansen weer dat leraren een bepaalde verwachting gaven aan een leerling. De kans dat eenzelfde leraar voor een vergelijkbaar opstel een havo-advies geeft, was bijvoorbeeld 22 procent voor autochtone leerlingen en 18 procent voor allochtone leerlingen. Docenten verwachtten van allochtonen vaker dat ze maximaal een beroepsgerichte opleiding aan zouden kunnen, ofwel de lagere leerwegen van het vmbo. Ook verwachtten zij minder vaak van hen dat ze havo, vwo of vmbo-theoretisch aan zouden kunnen. De kansen in figuur 1 waren afkomstig uit een ordered probit-regressie van verwachtingen op een dummy voor etniciteit, waarbij voor opstel- en leraar-fixed effects werd gecontroleerd. De coëfficiënt voor de etniciteitsdummy (het effect van etniciteit op de verwachting) was $-0,167$ ($p = 0,049$). Er werd ook onderzocht of groepen leraren van elkaar verschilden in de mate waarin ze lagere verwachtingen hadden van allochtonen dan van gelijk presterende autochtonen. Er waren hierin noch verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke leraren, noch tussen leraren met, versus zonder ervaring met het lesgeven aan allochtonen, noch tussen leraren met weinig, versus veel leservaring.

Attitudes

Als leraren negatieve attitudes hebben tegenover etnische minderheden in het algemeen, dan is de kans groot dat leerlingen die tot die groepen behoren, dat merken, zelfs als het alleen maar door onbewuste veranderingen in het gedrag van leraren is. Als dit gebeurt, dan kan dit op een indirecte manier een negatief effect hebben op de schoolprestaties van allochtonen.

Figuur 1

Kans dat docent verwacht dat de leerling een bepaald niveau aankan.

Attitudes zijn algemene evaluaties van groepen mensen of zaken. Ze helpen mensen om informatie snel en gemakkelijk te verwerken. Ze voorkomen dat men elke keer een geheel nieuwe evaluatie ergens van moet maken. Op die manier helpen ze om tijdens het leven van alledag een cognitieve *overload* te voorkomen (Fazio, 2000). Als attitudes inaccuraat zijn en bijvoorbeeld naar etnische groepen verwijzen, kunnen ze echter schadelijk zijn omdat ze tot discriminatie kunnen leiden. Het is belangrijk te benadrukken dat attitudes van nature bij iedereen, en dus ook bij leraren, voorkomen en dat ze over het algemeen zonder slechte bedoeling zijn. De huidige vraagstelling heeft dan ook geen betrekking op racistische attitudes. Die zijn iets heel anders en er is geen indicatie dat leraren zulke sterke opinies hebben.

Attitudes zijn lastig om te meten, zeker als het om gevoelige zaken als etniciteit gaat. Een indirecte benadering bood een oplossing. De leraren, die de opstellen op school of thuis hadden beoordeeld, moesten hun oordelen via internet doorgeven. Aan het einde van de internetvragenlijst werd hun gevraagd om hun algemene mening over een aantal zaken, als onderdeel van een breder, sociografisch onderzoeksproject. De leraren kregen vervolgens twaalf "gevoelsthermometers" voorgelegd. Dat zijn schuifschaaftjes waarop ze hun gevoelens tegenover een bepaald onderwerp konden aangeven op een schaal van 0 (zeer koude of ongunstige gevoelens) tot 100 (zeer warme of gunstige gevoelens). De onderwerpen varieerden van politici tot de Europese Unie en advocaten. Deze onderwerpen leidden de aandacht af van de laatste drie thermometers, waarop men de gevoelens tegenover Nederlanders, Turken en Marokkanen moest geven.

De attitudekloof werd berekend als het gemiddelde van de gevoelens tegenover Turken en Marokkanen minus de attitude tegenover Nederlanders. De meeste docenten hadden negatievere attitudes tegenover minderheden dan tegenover Nederlanders. De gemiddelde attitudekloof was -14 : gemiddeld had men een gevoelswaarde van 54 tegenover allochtonen en 68 tegenover Nederlanders. Figuur 2 laat zien dat een attitudekloof bij een zeer groot deel van de leraren aanwezig is. Een negatieve waarde betekent dat de leraar een negatiever gevoel tegenover allochtonen dan tegenover autochtonen heeft. Er waren geen verschillen in de grootte van de attitudekloof tussen mannelijke en vrouwelijke docenten, tussen jongere en oudere leraren, en evenmin tussen leraren die wel of geen ervaring hadden met het lesgeven aan allochtonen.

Verklaring van de resultaten

Onderzocht werd of leraren, als gevolg van hun stereotypes, verwachtingen en attitudes, allochtonen

**Gemiddeld
had men een
gevoelswaarde van
54 tegenover
allochtonen en
68 tegenover
Nederlanders**

andere cijfers geven voor hetzelfde werk dan zij aan autochtonen zouden hebben gegeven. De docenten bleken echter geen andere cijfers te geven, ondanks dat ze wel lagere verwachtingen van allochtonen en negatievere attitudes hadden. Waarom was dit het geval?

Twee mogelijke verklaringen konden worden uitgesloten. Het was niet zo dat, ook al discrimineerden leraren gemiddeld niet, er wel subgroepen leraren waren die discrimineerden, of dat sommige leraren positief en andere negatief discrimineerden, zodat het gemiddelde nul was. Ook kon worden uitgesloten dat de leraren niet discrimineerden omdat ze simpelweg de etniciteit van de leerlingen niet hadden bemerkt of omdat ze bewust probeerden politiek correct te beoordelen. Dit kwam namelijk

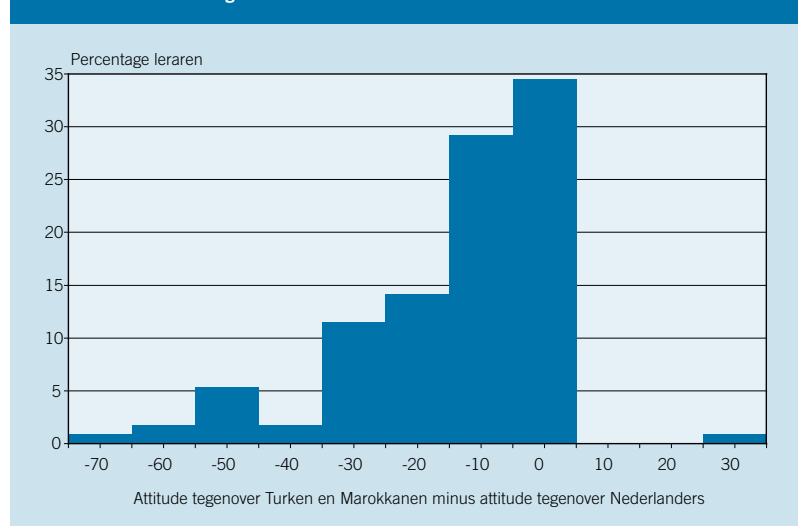
niet overeen met de effecten die op verwachtingen en attitudes werden gevonden, en ook niet met de opmerkingen die leraren gaven. Een meer waarschijnlijke deelverklaring uit de psychologische literatuur is dat algemene gevoelens tegenover groepen mensen of zaken nu eenmaal weinig voorspellende waarde hebben voor specifieke gedragingen (Ajzen en Fishbein, 1977).

Verder zijn er enkele belangrijke verschillen tussen leraren in schoolsituaties en de werkgevers in arbeidsmarktsituaties die, zoals uit eerder onderzoek bleek, discrimineren bij het beoordelen van cv's (Bertrand en Mullainathan, 2004). Werkgevers willen een werknemer inhuren die straks, na inhuren, zo goed mogelijk zal gaan presteren. Zij vinden het daarbij niet erg om een paar goede individuen ten onrechte af te wijzen: zo lang zij maar een goede kandidaat vinden. Leraren zijn alleen geïnteresseerd in de huidige prestaties van leerlingen en hoeven bij het geven van cijfers daarom geen inschatting te maken van hoe de leerling het in de toekomst zal gaan doen. Daarnaast zijn zij niet bezig met een selectieproces waarbij maar één goede kandidaat wordt geselecteerd: voor hen is de beoordeling van elke leerling van belang. Ten slotte kennen docenten de leerlingen individueel en het is nu eenmaal makkelijker om een onbekend iemand van wie je alleen een cv ziet te discrimineren, dan om dat te doen met een leerling in je klas die je persoonlijk kent. De leraren in dit experiment kenden de leerlingen niet, maar het onderwerp van het opstel "Mijn beste vriend en ik" maakte de leerlingen wel als individueel kind aanschouwelijk.

Overigens kunnen er, ook al discrimineren leraren bij het geven van cijfers niet naar etniciteit, wel nog andere processen zijn die ervoor zorgen dat allochtonen bij gelijke prestaties andere cijfers krijgen dan autochtonen. Leraren kunnen bijvoorbeeld leerlingen in hun klas lagere cijfers geven als zij vinden dat hun leshouding slechter is of ze bijvoorbeeld drukker zijn. Als allochtone leerlingen zich dan gemiddeld minder goed gedragen in de klas, of als leraren tenminste menen dat dat zo is, dan kunnen allochtonen alsnog lagere cijfers krijgen voor

Figuur 2

Verdeling van de attitudekloof.

hetzelfde werk. Dit is echter iets wat niet in dit experiment werd onderzocht: hier werd alleen gekeken naar effecten van etniciteit, waarbij alle andere verschillen tussen leerlingen werden weggefilterd.

Conclusie en beleidsimplicaties

Leraren geven aan allochtone leerlingen geen lagere of hogere cijfers voor hetzelfde werk dan aan autochtone leerlingen. Dit neemt één belangrijke mogelijke verklaring weg voor het feit dat allochtone leerlingen vaak anders presteren bij leraren van verschillende etniciteiten. Het laat ook zien dat dit soort directe discriminatie bij het geven van cijfers geen deel van de verklaring van de grote prestatiekloof tussen allochtonen en autochtonen vormt. Wel laat dit onderzoek zien dat het feit dat de meeste allochtone leerlingen autochtone docenten hebben, op een indirecte manier een negatieve invloed op hun schoolprestaties zou kunnen hebben. Autochtone docenten hebben namelijk lagere toekomstverwachtingen van allochtone leerlingen dan van autochtone leerlingen die precies even goed presteren. Ook hebben ze negatievere attitudes tegenover allochtonen dan tegenover autochtonen. Zowel van de verwachtingen als van de attitudes is het waarschijnlijk dat zij op subtiële en onbewuste wijze van invloed zijn op hoe de docent met allochtone leerlingen communiceert en hoe hij hen in de klas behandelt. Dit kan vervolgens hun motivatie, zelfvertrouwen en, uiteindelijk, schoolprestaties negatief beïnvloeden. Als de stereotypes en attitudes van leraren inderdaad op een indirecte manier de

---

Zowel van de verwachtingen als van de attitudes is het waarschijnlijk dat zij op subtiële en onbewuste wijze van invloed zijn op hoe de docent met allochtone leerlingen communiceert en hoe hij hen in de klas behandelt

schoolprestaties van allochtonen negatief beïnvloeden, dan is het belangrijk om die stereotypes en attitudes te veranderen. Allochtonen zouden dan namelijk minder goed presteren op school dan ze op basis van hun kwaliteiten eigenlijk zouden kunnen. Dat zou hun schoolloopbaan negatief beïnvloeden en daarmee ook hun langetermijnperspectieven op de arbeidsmarkt. Voor de maatschappij kan dit een verlies aan menselijk kapitaal betekenen. Stereotypes en attitudes veranderen is echter niet eenvoudig. Het

vereist uitgebreide trainingsprogramma's en kan mislukken als leraren beïnvloed worden door anderen in hun omgeving die dezelfde stereotypes en attitudes hebben. Het beleid zou erop gericht moeten zijn leraren bewust maken van het bestaan van hun stereotypes en attitudes en van de mogelijke gevolgen daarvan voor hun allochtone leerlingen.

LITERATUUR

- Ajzen, I. en M. Fishbein (1977) Attitude-behavior relations: a theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888-918.
- Bertrand, M. en S. Mullainathan (2004) Are Emily and Greg more employable than Lakisha and Jamal? A field experiment on labor market discrimination. *American Economic Review*, 94(4), 991-1013.
- Casteel, C.A. (1998) Teacher-student interactions and race in integrated classrooms. *Journal of Educational Research*, 92(2), 115-120.
- Dee, T.S. (2004) Teachers, race, and student achievement in a randomized experiment. *Review of Economics and Statistics*, 86(1), 195-210.
- Fazio, R.H. (2000) Accessible attitudes as tools for object appraisal: their costs and benefits. In: Maio, G. en J. Olson (red.) *Why we evaluate: functions of attitudes*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1-36.
- Gijsberts, M. (2003) Minderheden in het basisonderwijs. In: Dagevos, J., M. Gijsberts en C. van Praag (red.) *Rapportage minderheden 2003. Onderwijs, arbeid en sociaal-culturele integratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 63-109.
- Phelps, E.S. (1972) The statistical theory of racism and sexism. *American Economic Review*, 62(4), 559-661.